

уявлень та знань логіки життєдіяльності у природі та розмаїття об'єктів і явищ; значення людини в природі та зміни навколишнього середовища під її впливом; виникнення наукового світогляду та стилю мислення; розвиток здатності застосовувати природничо-наукові знання, уміння, навички, способи діяльності в щоденному побуті для підтримання навколишнього середовища, самостійно оцінювати рівень необхідності захисту довкілля як основного місця життєдіяльності людини.

Результатом означеного процесу повинна стати сформована *природничо-наукова компетентність здобувачів освіти*, яка містить знання, уміння, навички, здібності, здатності, ставлення до природи як унікального та єдиного джерела життєдіяльності людини з усвідомленням власної відповідальності за довкілля в межах окремої територіальної громади, регіону та всієї країни

Список використаних джерел:

1. Рідей, Н. М., & Толочко, С. В. (2018). Розвиток екологічної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти для сталого розвитку. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 21 (2), 144-148.
2. Толочко, С. В., & Шкодин, А. В. (2015). Методичні особливості формування хімічної компетентності майбутніх інженерів-механіків. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*, 230, 198-204.
3. Толочко, С. В., & Шкодин, А. В. (2017). Формування екологічної компетентності студентів агротехнічних спеціальностей ВНЗ. *Екологічні науки*, 18-19, 165-172.
4. Voitovska, O., & Tolochko, S. (2018). Physical Education Teachers' Perspectives in a Changing World: From Future Studies to New Physical Culture. *Філософія і космологія*. International Society of Philosophy and Cosmology, 20, 139-145.
5. Voitovska, O., Tolochko, S., & Bordyug, N. (2018). Lifelong Learning in Modern Strategies of Sustainable Development. *Studia warmińskie*, 55, 343-353.
6. Voitovska, O., & Tolochko, S. (2019). Lifelong Learning as the Future Human Need. *Філософія і космологія*. International Society of Philosophy and Cosmology, 22, 144-151.
7. PISA UKRAINE. URL: <http://pisa.testportal.gov.ua/scho-vyvchaye-pisa/>.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В 5–6 КЛАСАХ ГІМНАЗІЇ

Полонська Тамара Костянтинівна
канд. пед. наук, старш. наук. співроб.
старш. наук. співроб. відділу навчання ін. мов
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Упровадження інтегрованих змістових ліній (ІЗЛ) у навчальний предмет «іноземна мова» закладів загальної середньої освіти передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проєктів, роботу з різними джерелами інформації та формування в учнів здатності застосовувати інтегровані знання й уміння в реальних життєвих ситуаціях, а також на подолання роз'єднаності шкільних навчальних предметів.

У навчальній програмі з іноземних мов для 5–9 класів вирізняють чотири інтегровані (або змістові) змістові лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток»,

«Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» [1].

Реалізація ІЗЛ «Громадянська відповідальність» сприяє формуванню відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи та механізми їх функціонування. Засобами іноземної мови учнів орієнтують на *вміння*: давати обґрунтовану оцінку особливостям життєдіяльності в демократичному суспільстві, презентувати свою роль у його розвитку; висловлювати свою громадянську позицію та свої погляди щодо різноманітних соціальних проблем як у власній країні, так і у світовому просторі. Реалізацію лінії доцільно здійснювати в межах тем: 5 клас – «Рідне місто/село», «Свята і традиції»; 6 клас – «Спорт», «Країна мови, що вивчається», «Україна»; 5 і 6 класи – «Я, моя родина, мої друзі», «Подорож», «Шкільне життя».

Інтегровані змістові лінії корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учнів, котрі визначають їхню поведінку в реальних життєвих ситуаціях. Зокрема, ІЗЛ «Громадянська відповідальність» корелюється із ключовою компетентністю «Соціальна та громадянська компетентності». У навчальних програмах з іноземних мов для всіх ключових компетентностей та інтегрованих змістових ліній сформульовано відповідні комунікативні вміння. Нами було виділено спільні вміння для ІЗЛ «Громадянська відповідальність» і ключової компетентності «Соціальна та громадянська компетентності», тобто ті, котрі повністю збігаються. Це, зокрема, *уміння висловлювати власну громадянську позицію щодо різноманітних соціальних проблем як у власній країні, так і в світовому просторі*.

Утім, як засвідчив детальний аналіз змісту ІЗЛ «Громадянська відповідальність», ця лінія містить ще два інші вміння, які відсутні як у переліку спорідненої ключової компетентності «Соціальна та громадянська компетентності», так і у виділених нами спільних вміннях. Тобто, саме за допомогою цих додаткових умінь передбачається доповнювати і розширювати вміння та ставлення ключових компетентностей.

Зокрема, ІЗЛ «Громадянська відповідальність» доповнює ключову компетентність «Соціальна та громадянська компетентності» такими *двома додатковими вміннями*: 1) давати обґрунтовану оцінку особливостям життєдіяльності в демократичному суспільстві, презентувати свою роль у його розвитку; 2) дискутувати довкола питань про свою роль і місце в сучасному мультилінгвальному та полікультурному середовищі, обґрунтовуючи власні погляди конкретними прикладами із життя світової спільноти.

Інтегровані змістові лінії реалізуються на уроках іноземної мови у процесі вивчення певних розділів або тем шляхом добору відповідної інформації, дидактичних матеріалів тощо. Ефективність обов'язкових результатів навчання, окреслених у межах кожної наскрізної змістової лінії, залежить не лише від її змісту, а також від використання на уроках форм і методів навчання.

Серед великої кількості інноваційних технологій більшість теоретиків і практиків у галузі освіти сьогодні віддають перевагу інтерактивним методам навчання. Як зазначено в документах НУШ, упровадження інтерактивних методів передбачає суттєву зміну ролі вчителя/вчительки: вона полягає більше в супроводі освітнього процесу, наданні зворотного зв'язку, підтримці учнів. У такому разі учень/учениця виконує активну роль «режисера» свого навчання [2]. Учитель/вчителька є організатор процесу навчання, модератором, консультантом, фасилітатором, який спрямовує діяльність учнів на досягнення визначених цілей уроку.

До інтерактивних методів навчання відносять: «мозковий штурм», кластер, сінквейн, інтелект-карту, «Ажурну пилку», «ПРЕС»; прийоми «Мікрофон», «Даймонд», «Незакінчене речення», «Знайди помилку»; презентації, проекти, рольові ігри, дискусії тощо.

Розглянемо один із таких методів, який доцільно використовувати на уроках іноземної мови в 5–6 класах гімназії для реалізації ІЗЛ «Громадянська відповідальність», – кластер “Civil Responsibility”, що за назвою є однойменним із цією змістовою лінією (на прикладі англійської мови).

Кластер (від англ. *cluster* – пучок, скупчення) – це графічна організація матеріалу, яка показує смислове поле і структуру змісту теми чи окремого поняття. Ключове слово або словосполучення записується в центрі (*Civil Responsibility* – *Громадянська Відповідальність*), від нього відходять промені в різні сторони, на яких записуються слова, що розкривають зміст ключового поняття (*responsibilities* – *обов'язки*, *rights* – *права*, *role in society* – *роль у суспільстві*). Ці ж слова на променях можна також «розпаковувати» у вигляді нових кластерів. Наприклад, до слова “*rights*” (*права*) – “*to rest & leisure*” (*на відпочинок і дозвілля*), “*to health care*” (*на охорону здоров'я*), “*to education*” (*на освіту*) тощо (рис. 1, авторська розробка).

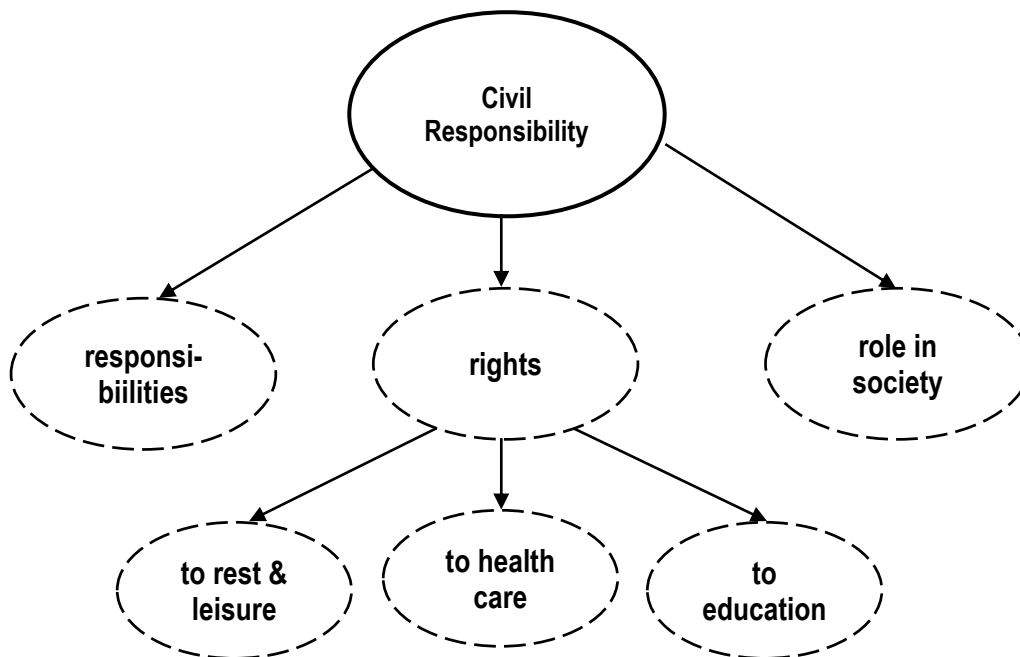

Рис. 1. Кластер “Civil Responsibility”

Крім того, для реалізації інтегрованих змістових ліній на уроках іноземної мови пропонуємо використовувати ігри, котрі можна дібрати з різних джерел (підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, Інтернету тощо). Зокрема, для формування ІЗЛ «Громадянська відповідальність» доречно використовувати ігри: «Право на ім'я», «Право на освіту», «Право на відпочинок і дозвілля», гра-подорож «Країна прав і обов'язків», «Хто я?», «Мої особисті символи» тощо. Для прикладу наведемо одну з цих ігор.

Гра «Хто я?»

Мета гри: формування почуття власної гідності та поваги до себе й інших.

Обладнання: картки зі словами.

Хід гри: учитель перед початком гри пояснює, що кожна людина має право на ім'я (ст. 294 Цивільного кодексу України так і називається – *Право на ім'я*). Насамперед це означає право кожної людини з моменту її народження бути названою. Клас ділиться на 2–3 команди, кожен гравець якої отримує картку зі своїм ім'ям. У гру вступає перша команда. Усі гравці цієї групи представляються, називаючи своє ім'я і прізвище, трохи розповідають про себе, відповідаючи на запитання: «Хто я?» (*хлопчик/дівчинка, син/дочка, місце проживання, хобі* тощо). Після цього всі картки з іменами гравців першої команди віддають гравцям-суперникам. Вони, порадившись, повинні правильно роздати картки гравцям першої команди та згадати ім'я і прізвище кожного, назвавши їх уголос. За кожну правильну відповідь команда отримує очко. Потім у гру вступає друга команда. Гру рекомендуємо проводити на початку занять у школі, зокрема, коли у класі з'являються нові учні, з якими потрібно познайомитися.

Наприкінці уроку можна провести тематичну бесіду «Імена». Наприклад, запитання вчителя (іноземною мовою):

- Тобі подобається твоє ім'я?
- Чи хотів би ти, щоб тебе назвали інакше? Як?
- Чи знаєш ти, що імена «ростуть» разом з дітьми?
- Що таке ім'я по батькові?
- Назви своє повне ім'я та по батькові.
- Які імена та по батькові у твоїх батьків?
- Чи знаєш ти, що означає твоє ім'я?
- Як лагідно називає тебе мама? тощо.

Запропоновані вище методи, прийоми і технології реалізації ІЗЛ «Громадянська відповідальність» можна використовувати на уроках іноземної мови у 5–6 класах гімназії як для формування інших інтегрованих змістових ліній, так і споріднених з ними ключових компетентностей.

Список використаних джерел:

1. Іноземні мови. 5–9 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2017/2018 році. (2017). Харків: Ранок.
2. Нова українська школа: основи стандарту освіти. (2016). Львів: Studio Wydawnicze VERSUM Lucyna Mynarska.